

4 en 5 mei, stilstaan bij 75 jaar vrijheid

4 en 5 mei zijn door de tweede wereldoorlog onlosmakelijk met elkaar verbonden. Op 4 mei herdenken wij, op 5 mei vieren wij de vrijheid.

In onze wijk wordt de jaarlijkse dodenherdenking sinds 4 mei 1946, gehouden bij de herdenkingsboom. De wijkvereniging hecht eraan om jaarlijks stil te staan bij dit moment en bij de oorlogsslachtoffers uit onze wijk.

Ook dit jaar staan we vanuit de wijkvereniging stil bij 4 mei, al is dat vanwege de coronamaatregelen anders dan de traditionele herdenking aan de Zeemanlaan. We leggen een krans bij de herdenkingsboom, maar zonder aanwezigheid van buurtbewoners. Ward Assman speelt om 19.58 het taptoe-signaal in het kader van de Nationale herdenking.

Vrijheid is voor ons vanzelfsprekend. De meesten van ons denken er waarschijnlijk niet veel over na, wij nemen het voor lief. Een steeds kleiner deel van de bevolking heeft de tweede wereldoorlog meegemaakt. Dat geldt wereldwijd, en dus ook in onze directe omgeving. Ons wie zijn dat eigenlijk?

Omdat ik deze toespraak houd vanwege de herdenking vanuit onze wijkvereniging, denk ik in eerste instantie aan de bewoners van deze wijk. Maar tegelijkertijd ook aan mijn gezin en familie.

In mijn familiekring heb ik gevraagd: Wat betekent vrijheid voor jou? De jongere generatie houdt het op iets van: 'Dat je mag zijn wie je bent en dat anderen dat respecteren' of 'Vrijheid is het mogen maken van je eigen keuzes, zonder daarbij de vrijheid van anderen aan te tasten'. Sommigen koppelen daaraan financiële onafhankelijkheid of vergelijken met verre buitenland 'het mogen rijden in een auto' of 'je kleden zoals je wilt'. Met de bevrijding lijkt dat weinig relatie te hebben.

Mijn vader, die 11 jaar was toen Nederland werd bevrijd, heeft wel enkele angstige herinneringen aan V1 bommen die werden afgeschoten vlak bij hun huis in Den Haag. Ook herinnert hij zich dat hij soep moest halen bij de gaarkeuken en dat hij in het laatste jaar van de oorlog, vanwege het voedseltekort, in Friesland was ondergebracht bij een boerenfamilie. Daaraan heeft hij goede herinneringen. De bevrijding emotioneert hem wel, een auto met een oranje wimpel reed over de brug van het Van Haringsma-kanaal, waar een paar dagen eerder mensen waren gefusilleerd. Hij relateert vrijheid niet aan bevrijding. Zijn herinneringen doen mij denken aan die onze wijkgenoot beschreef, in de laatste wijkkrant.

Mijn moeder krimpt na al die jaren nog in elkaar als er een straaljager overkomt. Ook zij kan zich de oorlog herinneren, dat gaat over het feit dat haar vader haar broer op de fiets van Amerongen naar Drenthe bracht, in de hongerwinter. Een fiets met houten banden, de goede fiets met versnelling was gevorderd. Zij hadden onderduikers maar daar wist zij toen niets van. Wel dat ze bladzijden uit telefoonboeken scheurden als toiletpapier en dat ze altijd op haar hoede moest zijn. Voor haar is vrijheid, leven zonder angst.

Mijn schoonmoeder vertelde vaak over haar zus die, als ze scholen achter de kast, bibberde van angst. Het was geen fijne tijd. Maar het ergste vond zij dat de 'moffenmeiden' na de bevrijding zo te grazen werden genomen, door de Binnenlandse Strijdkrachten. Waaronder ook de helden van het verzet. Daar had zij geen woorden voor. De grens tussen goed en kwaad is dun.

De oorlog kennen de meesten van ons uit verhalen, films of boeken. Zoals 't Hooge Nest van Roxanne van Iperen, waarin het leven van een Joodse familie de revue passeert. Het gezin van een hardwerkende middenstander die het rooit. Tot dat de bezetting hen het leven in Amsterdam onmogelijk maakt en de ouders en de gezinnen van hun dochters moeten onderduiken. De zussen zitten in het verzet en maken, terwijl zij jonge kinderen hebben, gevaarlijke tochten door bezet Nederland om onderduikers te begeleiden of vervalste persoonsbewijzen te distribueren. Je voelt al lezend de beklemming en vraagt je ook af hoe ze dat hebben gedurfd. Nadat ze zijn verraden, eindigt de familie in concentratiekampen en slechts enkelen overleven.

In Leiden en ook in onze wijk moeten zich ook dat soort verhalen hebben afgespeeld. In onze stad liggen op 6 plaatsen 'Stolpersteine', struikelstenen die door heel Europa herinneren aan de slachtoffers van het nationaalsocialisme. In onze wijk liggen er twee. Bij Lorentzkade 4 voor Meijers van Kleeff en bij Van der Waalsstraat 34 voor Jacob Philipson. Beiden zijn in 1943 gedeporteerd en vermoord in respectievelijk Auschwitz en Sobibor.

Op 4 mei herdenken wij de slachtoffers uit de tweede wereldoorlog, allen die omkwamen door oorlogsgeweld, door in verzet te komen, door uitputting of door systematische vernietiging.

Zij hebben met hun leven betaald voor de onderdrukking of om die omver te werpen. De bevrijders hebben op die manier de weg naar vrijheid voorbereid.

Vrijheid is dat je je eigen keuzes mag maken, zonder daarbij de vrijheid van anderen aan te tasten. Maar ook dat je binnen die beperking mag vertrouwen dat anderen jou je vrijheid laten.

In ons land is de vrijheid verankerd in de grondwet, en hebben we een staat opgebouwd waarin de grote meerderheid in welvaart leeft en van daaruit ook de keuze heeft het eigen leven in te richten. We realiseren ons vaak niet dat wij bevoorrecht zijn in Nederland.

Ondanks alle weelde en luxe voel ik in ons land af en toe onvrijheid.

Als discussies uitmonden in een strijd tussen twee kampen. 'Als je het niet met mij eens bent, dan hoor je niet bij mij (maar bij die ander)'.

Als je pech hebt in het leven, dan hoef je hier niet aan te kloppen.

Als je homo bent of dakloos, als je moslim bent of jood, als je afwijkt dan moet je ook in ons land soms oppassen.

Vrijheid is niet vanzelfsprekend.

Marion Bloem verwoordt dat in het gedicht Vrijheid, ik lees daarvan de laatste drie coupletten:

*Als vrijheid voor mij vandaag zo
vanzelfsprekend lijkt, en jij niet
weet wat dat betekent*

*Dan is vrijheid munt voor mij
en kop eraf voor jou
Dan is vrijheid lucht en willekeurig*

*Maar staat het mij misschien wel vrij
om iets van mijn riante vrijheid – met
wederzijds goedvinden natuurlijk –
tijdelijk of voor langere duur
af te staan om jou
van mijn verstikkende vrijheid
te bevrijden.*

Het is goed om stil te staan bij 75 jaar vrijheid. Dat wij vrij zijn en dat dat niet vanzelfsprekend is. Dat daarvoor strijd is geleverd en mensenlevens zijn opgeofferd. Dat doen we ieder jaar in ieder geval op 4 mei.

Han van Overbeeke
Namens het bestuur van Wijkvereniging ProfBurgwijk